

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Спіріна Олега Михайловича про дисертаційну роботу
Воронової Надії Сергіївни «**Система формування професійної
компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових
технологій**», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумніву з огляду на те, що цифровізація освіти і науки на сьогодні належить до пріоритетних напрямів розвитку суспільства. Використання інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій в сучасній культурологічній освіті, вплив цифрової культури на організацію освітнього процесу, залучення електронних навчальних засобів, цифрових освітніх ресурсів, створення цифрового освітнього середовища є одними із нагальних завдань вищої освіти. У цьому контексті дисертаційна робота є надзвичайно актуальною, а опрацьовані в ній теоретичні та практичні проблеми допомагають знайти відповіді на конкретні питання щодо удосконалення процесу підготовки майбутніх культурологів засобами цифрових технологій.

Щодо ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, варто зазначити, що дисертаційне дослідження пов'язане з виконанням двох науково-дослідних робіт у Донбаському державному педагогічному університеті. Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду науково-теоретичних засад дослідження і визначення сутності ключових понять до апробації системи формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій. Основні концептуальні положення засвідчили належний рівень наукової культури авторки, здатність до планування і здійснення роботи на відповідному науковому рівні. Науково-термінологічний апарат дисертації відповідає вимогам до робіт такого рівня та є достатнім для розв'язання окреслених завдань дослідження. Чітко аргументовано обрання методів дослідження з

урахуванням специфіки наукової розвідки, які дали можливість організувати експеримент на високому науковому рівні та здійснити виважену перевірку значущості отриманих результатів. Вважаємо, що вагомим результатом роботи є джерельна база, яка свідчить про обізнаність авторки з усіма наявними типами джерел, що стосуються засобів цифрових технологій, зокрема виокремлений список цифрових освітніх ресурсів складає 56 найменувань.

Аналіз змісту дисертації та автореферату засвідчує належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджує вирішення окреслених завдань і досягнення поставленої мети, надійність і вірогідність одержаних результатів.

Аналіз наукової новизни виконаного дослідження і практичного значення одержаних результатів дозволяє відзначити, що особливим досягненням дисертантки є обґрунтування та розроблення системи формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій, що враховує потреби та вимоги інформатизації освіти з метою загально дидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення освітнього процесу. Поряд із цим побудовано модель формування професійної компетентності майбутніх культурологів та схарактеризовано педагогічні умови реалізації відповідної системи, а також уточнено низку основних понять дослідження.

Вагоме практичне значення має розроблене навчально-методичне забезпечення спроектованої системи, до якого увійшли: авторський цифровий освітній ресурс – електронний посібник «Українська культура кінця XIX – початку XX століття» для бакалаврів спеціальності 034 Культурологія вітчизняної культури; навчально-методичний комплекс дисципліни «Цифрові технології сучасної культурологічної освіти» для майбутніх фахівців культурології, підтриманий відповідним дистанційним курсом, розміщеним у навчальних середовищах Moodle та Google Classroom; навчально-методичний посібник «Мультимедійні навчальні засоби в підготовці майбутніх

культурологів» щодо практичного застосування цифрових технологій для формування професійної компетентності фахівців культурології.

Наукові і практико орієнтовані результати, отримані авторкою, є її особистим внеском у вирішення важливої науково-теоретичної проблеми – формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У *Вступі* аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, виділено суперечності, охарактеризовано необхідність їх розв'язання, представлено мету, об'єкт, предмет дослідження та основні завдання, розкрито концепцію дослідження, визначено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, представлено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження, вказано структуру та обсяг дисертації.

У *першому* розділі здійснено теоретичний аналіз розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх культурологів. Визначено поняття їхньої професійної компетентності, яке тлумачиться як інтегративна здатність особистості на основі здобутих знань, розвинених умінь і навичок, сформованих ціннісних орієнтацій, духовної культури та досвіду здійснювати професійну діяльність з використанням цифрових технологій, а також структуру компетентності з виокремленням змісту її цифрового складника.

Другий розділ присвячений аналізу процесів цифровізації сучасної культури та освіти, вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових джерел цих процесів; формулюванню сучасного тлумачення низки пов'язаних з такими процесами понять. Представлена класифікація цифрових освітніх ресурсів такими групи, як цифрові підручники й посібники; інформаційно-довідкові цифрові видання; навчально-розвивальні та ігрові цифрові ресурси; цифрові освітні ресурси „малих” форм. Останні визначаються авторкою як

такі, що мають функцію практичного забезпечення принципу наочності через використання засобів мультимедіа.

Заслужують на увагу наведені зразки цифрових освітніх ресурсів з культурології та різних видів мистецтва, які доцільно використовувати під час професійної підготовки майбутніх культурологів.

У *третьому розділі* представлено систему формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій як цілісну, керовану сукупність компонентів (концептуально-цільового, змістово-процесуального, оцінно-рефлексивного), що враховує потреби та вимоги інформатизації освіти з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення освітнього процесу. 5. Заслужує на увагу проведене теоретичне обґрунтування етапів та послідовності впровадження запропонованих авторських удосконалень процесу професійної підготовки у змістово-процесуальному компоненті як стрижневому для системи формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій.

Важливе значення мають визначені в межах оцінно-рефлексивного компонента системи критерії сформованості інформаційно-комунікаційного (цифрового) складника професійної компетентності майбутніх культурологів з відповідними показниками та засобами діагностики, а також рівнями розвитку цього педагогічного феномену.

У *четвертому розділі* схарактеризовано перебіг і аналіз результатів експериментальної роботи з проблеми дослідження; подано відомості щодо діагностування сформованості цифрового компонента професійної компетентності майбутніх культурологів, на підставі чого зроблено висновок про головні чинники, що забезпечують його ефективний розвиток.

Обґрунтованим є висновок про те, що проблема залучення цифрових технологій до професійної підготовки майбутніх культурологів на час проведення дослідження залишалась практично невирішеною. За наявності досить високої мотивації до використання цифрових технологій та занурення

у специфіку сучасної цифрової культури, студенти не мали ґрунтовних знань, не володіли необхідними вміннями і навичками роботи в цифровому освітньому середовищі, демонстрували слабкі творчі прояви у розробці власних проєктів.

Виявлені якісні зміни сформованості цифрового складника професійної компетентності експериментальних груп за результатами формувального експерименту доводять ефективність запропонованої системи.

Завершується робота розгорнутими висновками, що слугують віддзеркаленням завдань та основних результатів дисертаційного дослідження.

Додатки свідчать про самостійність здійснюваного наукового пошуку, підкріплення теоретичних положень практичними здобутками та прагнення поділитися результатами своїх науково-методичних здобутків. Відзначимо особливу цінність такого додатку, як «Навчальна програма навчальної дисципліни цифрові технології сучасної культурологічної освіти».

Аналізуючи основну частину роботи, можна зробити висновок, що у ході виконання дослідження мета роботи була досягнута, вирішені всі завдання, а отже дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею, результати якої мають важливе значення для теорії і практики професійної освіти.

Результати дисертаційного дослідження апробовано на численних міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, відображено в 46-ти публікаціях автора (10 – у співавторстві), зокрема 2 статті в журналах, індексованих у Web of Science. В опублікованих працях висвітлені основні наукові положення дисертації, що становлять наукову новизну.

Результати дослідження можуть бути використані викладачами культурологічних дисциплін закладів вищої освіти, учителями-практиками та науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і методичних засад формування професійної компетентності майбутніх культурологів, для

створення цифрових освітніх ресурсів та впровадження їх у практику професійного розвитку майбутніх фахівців культурології.

Ознайомлення з текстом автореферату дає підстави стверджувати, що його зміст повністю відображає основні положення і результати дисертації. За структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам МОН України.

Відзначаючи належний науково-теоретичний рівень проведеного дослідження, висловимо деякі **зауваження та побажання**:

1. У вступній частині роботи мету дослідження варто було б сформулювати не як шлях до мети, а власне як саму мету. Метою має бути кінцевий результат, а не процес його досягнення.

2. Потребує додаткового обґрунтування підхід, за яким висновок про ефективність пропонованої системи і формування професійної компетентності майбутніх культурологів робиться на основі лише одного із визначених її складників – інформаційно-комунікаційного (цифрового). Адже для такого висновку має бути встановлений позитивний ефект впливу запропонованих удосконалень професійної підготовки на всі інші складники компетентності.

3. Поза увагою в роботі залишилися цифрові освітні ресурси підтримування наукових досліджень з культурології, зокрема відкриті науково-освітні системи – електронні галузеві та інституційні репозитарії, електронні фахові видання, електронні конференційні системи, сервіси електронних наукометричних та реферативних баз даних. Не класифіковано цифрові освітні ресурси управління, зокрема електронні системи управління навчанням (LMS) та управління розробкою навчального контенту (LCMS), хоча авторкою окремі з них використовуються на практиці, наприклад Moodle і Google Classroom. Тому уточнене в дослідженні тлумачення цифрових освітніх ресурсів як інтерактивних навчальних засобів (с. 43, підрозділ 2.2. та висновки дисертації), а також їх класифікацію, варто вважати недостатньо обґрунтованими і обмеженими лише навчальною діяльністю та трактувати їх як цифрові освітні ресурси навчального призначення, зокрема з культурології.

4. Під час розроблення системи формування професійної компетентності варто було б врахувати не лише потреби та вимоги інформатизації освіти (с. 15 автореферату, с. 230 дисертації), а й соціальний запит щодо професійних компетентностей культуролога та потреби сучасної цифрової культури.

5. У розробленій моделі формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій доцільно було б вказати дію кожної із виокремлених педагогічних умов на ті чи інші показники інформаційно-комунікаційного (цифрового) складника такої компетентності. Це б підсилило та унаочнило процеси реалізації педагогічних умов.

6. Під час експериментального впровадження розробленої системи при залученні значної кількості цифрових освітніх ресурсів з культурології (як авторського електронного посібника, так і низки ресурсів інших авторів) варто було б більше приділити уваги питанням якості таких освітніх ресурсів, вимог до їх створення та рекомендацій щодо використання.

7. Варто було б більше приділити уваги використанню методу експертного оцінювання, залучивши викладачів не лише для з'ясування стану та шляхів застосування цифрових освітніх ресурсів у викладанні культурологічних дисциплін, а й до зовнішнього науково-педагогічного оцінювання авторської системи за відповідними критеріями, що визначаються, наприклад, якістю педагогічної діяльності (проектувальний, конструктивний критерії тощо). Це дозволило б більш переконливо довести ефективність та практичну значущість результатів дослідження.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Воронової Н. С. «Система формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій» виконана вперше і є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій представлені нові науково-обґрунтовані та практично цінні результати, що полягають у

вирішенні проблеми удосконалення процесу підготовки майбутніх культурологів засобами цифрових технологій. За рівнем наукової новизни одержаних результатів та їх практичною цінністю робота відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Воронова Надія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи та цифровізації
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(м. Київ)

О. М. Спирін